
Parshvanatha Mahavirayoh Vyaktitvavimarshah

పార్శ్వనాథ-మహావీరయోః వ్యక్తిత్వవిమర్శః

Document Information

Text title : Parshvanatha Mahavirayoh Vyaktitvavimarshah

File name : pArshvanAthamahAvIrayoHvyaktitvavimarshaH.itx

Category : misc, article, pradIptakumArananda

Location : doc_z_misc_general

Author : (Copyright) Pradipta Kumar Nanda, Kendrapara, Orissa pknanda65 at gmail.com

Transliterated by : Pradipta Kumar Nanda

Proofread by : Pradipta Kumar Nanda

Acknowledge-Permission: (Copyright) Pradipta Kumar Nanda

Latest update : March 17, 2022

Send corrections to : sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 17, 2022

sanskritdocuments.org

పార్శ్వనాథ-మహావీరయోః వ్యక్తిత్వవిమర్శః

లేఖకః - నన్నప్రదీప్తకుమారః

భగవాన్ పార్శ్వనాథః-

జయతస్తవ పార్శ్వస్య శ్రీమద్భర్తుః పదద్వయమ్ |
క్షయం దుస్తరపాపస్య క్షమం కర్తుం దదజ్జయమ్ ||

రాగాదిజేతృత్వాజ్ఞనః | క్వాసౌ జినః? ఉచ్యతే - సర్వజ్ఞో వీతరాగోఽర్హన్ కేవలీ
తీర్థకృజ్ఞనః | స్వాద్వాదవాదీ నిహీకో నిర్గన్ధాధిప ఇత్యపి ||(౧) ఇతి | యద్వా
జిన ఉపాస్యదేవతాస్యేతి జిన+అణ్ జైనః | యజ్ఞ దేవతా కర్మకాణ్డాదిషు వీతస్పృహః
అర్హన్నామా సన్న్యాసీ పార్శ్వనాథో వేదవిరోధీ | తమైతిహాసిక-పురుష ఇతి
పాశ్చాత్యాః(౨) మన్యవై | జాతి ధర్మ వర్ణ లింగ నిర్విశేషేణ సర్వే జనాః ముక్తిం
ప్రాప్తుం సమర్థా ఇతి తస్య యుక్తిర్బలిషా ఆసీత్ |

తీర్థం నామ శాస్త్రం తీర్థం కరోతీతి తీర్థంకరః | సంసారసాగరాత్ పారకర్తా అపిచ
ధర్మస్య ప్రవక్తా భవతి తీర్థంకరః | జైనధర్మస్య చతుర్వింశతితీర్థంకరేషు(౩) పార్శ్వనాథః
త్రయోవింశతితమః తీర్థంకరో బభూవ | తత్ర “దర్శనవిశుద్ధిర్విసయసంపన్నతా
శీలవ్రతేష్వనతీచారోఽభీక్షజ్ఞానపయోగసంవేగౌ శక్తితస్యాగతపసీ సాధుసమాధిర్వైయావృత్త్యకరణ్య
ప్రవచనవత్సలత్వమితి తీర్థంకరత్వస్య” ఇతి తత్త్వార్థనూత్రే(౪) తీర్థంకరలక్షణం లక్షితమ్ |
తే చ తీర్థంకరాః ఋషభనాథః, అజితనాథః, సంభవనాథః, అభినందననాథః, సుమతినాథః,
పద్మప్రభనాథః, చంద్రప్రభనాథః, పుష్పదంతనాథః, శీతలనాథః, శ్రేయాంసనాథః,
వాసుపూజ్యనాథః, విమలనాథః, అనంతనాథః, ధర్మనాథః, శాంతినాథః, కుంఠునాథః,
అరహనాథః, మల్లినాథః, మునిసువ్రతనాథః, నమినాథః, అరిష్టనేమినాథః, పార్శ్వనాథః
ఏవం శ్రీ మహావీరః ప్రముఖాశ్చతుర్వింశతిసంఖ్యకాః ప్రసిద్ధాః | అన్వీమ-తీర్థంకరస్య
మహావీరస్య ౨౫౦ వర్షేభ్యః ప్రాక్ ఇచ్ఛాకురాజవంశోద్భవోఽయం(౫) మహాత్మా
శ్రీంపూం (౧౭౨-౭౭౨) తమే వర్షే పౌషకృష్ణైకాదశ్యాం తిథౌ విశాఖా నక్షత్రే(౬)
తులారాశౌ వారాణస్యామాత్యానం ప్రకటయామాస | పార్శ్వనాథ ఆచార్యపుష్పదన్వేన
ఉగ్రవంశీయో(౭) నిరూపితః | సాంప్రతికా విద్వాంసః పార్శ్వనాథం నాగవంశీయ

ఇతి స్వీకుర్వన్తి ।(౮) కాశ్యపగోత్రీయరాజా అశ్వనేన అస్య పితా తథా వామాదేవీ
 మాతా ఆస్తామ్ ।(౯) మహాపురాణేఽస్య(౧౦) పితరో బ్రాహ్మీ-విశ్వనేనా నిరూపితౌ ।
 వాదిరాజస్య పార్శ్వనాథ చరిత్రేఽస్య మాతుర్నామ బ్రహ్మదత్తా నిశ్చితా(౧౧) । జన్మనః
 పూర్వం స్వప్నే మాతా గర్భావస్థాయాం తత్పార్శ్వే భ్రమన్తం కృష్ణసర్పం దదర్శ(౧౨)
 । పుత్రజన్మానన్తరమపి తచ్చరీరే సర్పచిహ్నం దృష్ట్వా రాజ్ఞి వామా తం పార్శ్వ
 ఇతి సమ్ప్రొధితవాన్ । ఉత్తరపురాణానుసారం దేవరాజ ఇన్ద్రేణ పార్శ్వనాథ నామ
 ప్రదత్తమ్(౧౩) । పశ్చాత్తస్య పార్శ్వనాథో నామ ప్రసిద్ధిం గతః । ప్రారమ్భికజీవనమస్య
 రాజకుమారరూపేణ అతివాహితమ్ । కదాచిత్ కుశస్థలరాజ్ఞః ప్రనేనజితస్య కన్యయా
 పద్మావత్యా సహస్య వివాహః సంజాతః(౧౪) । ఏతద్విషయే బహుమతాన్తరాణి
 దృశ్యన్తే । దిగమ్బరపరంపరాయాం పార్శ్వనాథ అవివాహితః స్వీక్రియతే(౧౫) ।
 పశ్చాత్ వైరాగ్యదావానలేన ప్రదహ్య స్వయంబుద్ధః పార్శ్వనాథః త్రింశద్ వయసి
 గృహం త్యక్త్వా కైసీదీక్షాం స్వీచకార । కాశ్యాం కౌశామ్బవనే త్ర్యశీతమాని దినాని
 ఉషిత్యా కరోరతపశ్చర్యయా తత్ర కేవలజ్ఞానం లేభే । పశ్చాత్ కురు-కాశి-కోశల-
 అపస్తీ-పౌణ్య-మాలవ-గ-బంగ-కలింగ-పాశ్చాల-మగధ-విదర్భ-దశార్ణ-సౌరాష్ట్ర-కర్ణాటక-
 కోంకణ-మేవాడ-లాట-ద్రావిడ-కచ్చ-కాశ్మీర-శాక-పల్లవ-వత్స-అభీర-తామ్రలిప్రాదిషు
 విభిన్నేషు కేత్రేషు పరిభ్రమ్య చతుర్విధసంఘస్య సంస్థాపనం చకార(౧౬) । సత్య-
 అహింసా-ఆస్తేయ-అపరిగ్రహాణాం చతుర్ణాం చాతుర్యామధర్మస్య(౧౭) దేశనాం ప్రదదౌ ।
 సమ్యగ్దర్శనజ్ఞానచారిత్రాణి మోక్షమార్గ(౧౮) ఇతి తేన అభాణి । శ్రుత-చారిత్రౌ ధర్మస్య
 ద్వౌ భేదౌ । కర్మావరణబన్ధనాని ఛేతుం ధర్మో హి సర్వశ్రేష్ఠం సాధనమితి నిర్దిష్టమ్ । ధర్మం
 వినా జీవనమసారమ్ । చతుర్విధేషు సంఘేషు మునిః ఆర్యికా, శ్రావకః శ్రావికా చ ప్రముఖా
 ఆసన్ । పార్శ్వనాథస్య చత్వారో గణాః నిర్గ్రన్థసంప్రదాయా ఆసన్ । ప్రత్యేకగణేషు ఏకో
 గణధరః ప్రధానో విద్యతే । సమవాయాంగ-కల్పసూత్రాదిషు అష్టౌ(౧౯) గణధరా విద్యన్తే
 । అన్యత్ర దశగణధరా(౨౦) వర్ష్యన్తే । భగవతః పార్శ్వనాథస్య ధర్మీయ పరివారేషు
 శుభదత్తాది అష్టౌ దశో వా గణధరాః, సహస్రసంఖ్యకాః కేవలయః, పశ్చాత్తదధిక
 సప్తశతపరిమితాః మనఃపర్యవజ్ఞానినః, చతుర్దశశతసంఖ్యకాః అవధిజ్ఞానినః, పశ్చాత్తదధిక
 త్రింశత్పరిమితాః పూర్వధారిణః, షట్కతపరిమితా వాదినః, ద్వాదశశతసంఖ్యకా
 అనుత్తరోపపాతికో మునయః, షోడశసహస్ర సాధవః, అష్టత్రింశత్సహస్రాః సాధ్వః, లక్షాధిక
 చతుఃషష్ఠిసంఖ్యకాః శ్రావకాః, త్రిలక్షాధిక సప్తావింశతసహస్రాః శ్రావికాశ్చ బభూవుః
 । పార్శ్వనాథశాసనే సహస్రాధికాః సాధవః ద్విసహస్రాధికా సాధ్వశ్చ సిద్ధిప్రాప్తౌ
 ఆసన్ । కైనాగమేషు పార్శ్వనాథస్య నవ-పూర్వజన్మాని వ్యతీతాని పఠ్యన్తే ।
 ఆదౌ మరుభూతినామా బ్రాహ్మణః, ద్వితీయే వజ్రఘోషో నామకో హస్తీ తృతీయే

స్వర్గీయదేవతా సహస్రారః, చతుర్థే కిరణదేవో విద్యాధరః, పంచమే అమృతదేవః, షష్ఠే వజ్రనాభనామా చక్రవర్తి సమ్రాట్, సప్తమే గ్రైవయకదేవతా, అష్టమే స్వర్ణభాహు రాజా, నవమే చ ప్రాణాంస్తదేవ ఇతి(౨౧)। పార్శ్వనాథస్య రంగో నీలః । ప్రతీకః సర్పః । యక్షః పార్శ్వః । యక్షిణీ చ పద్మావతీ ఇతి జైనా వదన్తి । సప్తతివర్షాణి కేవలజ్ఞానం ప్రదాయ సర్వశేషే వారాణసితః సంప్రతి ఝారఖణ్ణస్థిత-సమ్మేతశిఖరం(౨౨) ప్రత్యాగతః సః । తత్ర త్రయత్రింశత్సాధుభిః సహ మాసం యావత్ అనశనే స్థిత్యా శుక్లధ్యానేన మగ్నః సన్ శ్రావణ శుక్లాష్టమ్యాం విశాఖానక్షత్రే సర్వకర్మాణి దద్ధ్వా నిర్వాణమవాప ।

భగవాన్ మహావీరః-

సర్వజ్ఞో జితరాగాదిదోషస్త్వోక్యవర్జితః । యథాస్థితార్థవాదీ చ దేవోర్హత్ పరమేశ్వరః ॥(౨౩) భగవతః పార్శ్వనాథస్య ౨౫౦ వర్షాత్పరం వర్షమానో మహావీరకాలః । ఆసౌ జైనధర్మస్యాన్తిమ తీర్థంకర ఏవ । తదాసీన్నకాలే యాగయజ్ఞాదీనాం వైదిక క్రియాణాం సర్వత్ర బహులతయా ప్రచార ప్రసారో దృష్టిగోచరీభూత ఆసీత్ । పశుహింసా మద్య మాంసాది అమేధ్యభోజనం సామాజికానాం దీనచర్యా ప్రవలితా । ఆస్మిన్నేవ కాలే శ్రీంఘాం షష్ఠ శతాబ్ద్యాం(౨౪) (౫౯౯-౫౨౭)వైత్ర శుక్ల త్రయోదశ్యాం తిథౌ రాత్రావన్తిమ ప్రహరే వైశాఖీ(౨౫) నగర్యామస్య నిర్గ్రం(౨౬) జ్ఞాతృ(౨౭) పుత్రస్య ఆవిర్భావో సంజాతః । క్షత్రియ నాథవంశస్య సమ్రాట్ సిద్ధార్థ అస్య జనకస్తథా త్రికలాఽస్య జననీ ఆస్తామ్ । త్రికలా లిచ్చవివంశీయరాజ్ఞః చేటకస్య పుత్రీ ఆసీత్ । మహావీరస్య వివాహః కౌణ్డిన్య గోత్రయా రాజకుమార్యయా యశోదయా సహ అభూత్ । త్రింశద్వయసి బర్ణమానః భిక్షువ్రతం ధారయన్ ద్వాదశవర్షం యావత్కరోర సాధనం సంపాద్య నిర్వాణ-సిద్ధిమవాప । సాధనావస్థాయామసౌ విభిన్నేషు క్షేత్రేషు పరిభ్రమ్య వాస వస్త్రశూన్యః సన్ తపశ్చర్యాం చకార । సిద్ధావస్థాయామర్హత్వదసమాసీనం పరమపూజనీయో బభూవ ।(౨౮)

బర్ణమానోఽస్య పితృదత్తం నామ । అస్య ఏకా కన్యా ప్రియదర్శనా ఆసీద్యస్యాః పతి పశ్చాదస్య ప్రథమః శిష్యో జాతః । పార్శ్వనాథేన చతుర్యమాణాం సత్య-అహింసా-ఆస్తేయ-అపరిగ్రహాణాముపదేశః ప్రదత్తః కిన్తు మహావీరో బ్రహ్మచర్యం సంయుజ్య పంచమహావ్రతస్య ఉపదేశో విహితః ।

కైవల్యప్రాప్తేరనన్తరం ధర్మప్రచారాయ వైశాఖీ- కపిలవాస్తు గణరాజ్యయోః ప్రతిస్థానం పరిభ్రమణం కృతవాన్ । స్వమతముపస్థాపయన్ జనానామాదరణీయో సంబభూవ

। కాలక్రమే తద్ధర్మః సహసా సంప్రసారితః । మగధ-సింధు-సౌవీర-కౌశామ్బి-అవస్థి-
చమ్పాదిషు రాజ్యేషు సః పూజార్హః సంజాతః । రాజవంశేషు తస్య ప్రతిష్ఠా క్రమశః
వర్ధితః ।

అహింసావ్రత మహావీరస్య శ్రేష్ఠ ఆసీత్ । తన్నయే “సభ్యే జీవా వి ఇచ్చతి జీవిఉ న
మరీజిఉ” అనేన దివ్యఘోషేన న కేవలం మానవాన్ అపితు పశూన్నపి అహింసాయాః
పాఠం పాఠయామాస । ధర్మనామ్నో వ్యవహాయమాణస్య క్రూరబలిప్రథాయాః విరోధః
కుర్వన్నసౌ పశూనాం కృతే మహదుపకారో విహితః । (౨౯) నిఖిలే విశ్వే సమాజవాద
సామ్యవాద అహింసా సత్య అపరిగ్రహ బ్రహ్మచర్యాదీనాం శిక్షాం ప్రదర్శ్య మానవానాం
కృతే అమరత్వస్య మార్గ ఉన్నుక్తః కృతః । జైనదర్శనే ఉచ్చ నీచయోః భేదాభావో విద్యతే
। కఠోర జాతిభేదవాదం సువ్యవస్థాపయితుం తేన జన్మస్థానే కర్మణ ప్రాధాన్యః స్వీకృతః
। ఉచ్చకులే జాతేఽపి న కశ్చిదుచ్చో భవతి । కిన్తు కర్మణా చరిత్రేణ చ నీచోచ్చస్థానం
ప్రాప్యతే । తథాహి ఉచ్చావచజనప్రాయః సమయోఽయం జినేశినామ్ । వైకస్మిన్ పురుషే
తిష్ఠేదేకస్తమ్భ ఇవాలబః ॥ అపి చ ప్రాకృతగిరయా కమ్ముణా వమ్ముణో హోఇ కమ్ముణా
హోఇ ఖత్తియో । వైస్సో కమ్ముణా హోఇ సుద్ధో హవై కమ్ముణా ॥ (౩౦) ఇతి । అపి
చాన్యత్ర బ్రాహ్మణః క్షత్రియాదీనాం చతుర్ణామపి తత్త్వతః । ఏకైవ మానుషీ జాతిరాచారేణ
విభజ్యతే ॥ (౩౧) ఇతి ।

“ణాణస్య సారమాయారో” అర్థాత్ జ్ఞానస్య సార ఆచారః । “చారితం ఖలు ధమ్మో”
చరిత్రం హి యథార్థో ధర్మః । న చారితాత్పరం తప ఇతి జైనశాసనే నిర్ధారితం తత్త్వమ్ ।
ఆచారక్షేత్రే మహావీరస్వామినా క్రాన్తికారివిచారః ప్రదర్శితః । సాధ్వాదః అనేకాన్తవాదశ్చ
అస్య మహానుభావస్య సర్వశ్రేష్ఠౌ సిద్ధాన్తౌ । పక్షపాతరాహిత్యే సర్వధర్మసమన్వయే
అనయోరావశ్యకతా అపరిహార్యా । యచ్చోక్తం హరిభద్రసూరిణా- అగ్రహీ వత నినీషతి
యుక్తిం తత్ర యత్ర మతిరస్య నివిష్టా । పక్షపాతరహితస్య తు యుక్తిర్యత్ర తత్ర మతిరేతి
నివేశమ్ ॥ (౩౨) ఇతి । సమర్థయన్తి హేమచన్ద్రపాదాః- పక్షపాతో న మే వీరే న ద్వేషః
కపిలాదిషు । యుక్తిమద్యచనం యస్య తస్య కార్యః ప్రతిగ్రహః ॥ (౩౩)

మహావీరనిర్వాణాత్పరం జైనధర్మో రాజాశ్రయేణ పరిపాలితో వర్ధితశ్చ । మగధస్య
నన్దవంశీయేన రాజ్ఞా కలింగాధిపతినా ఖారవేలేన మౌర్యాధిపతినా చన్ద్రగుప్తేన చ జైనదీక్షా
గృహీతా । తదాసీన్ననకాలావచ్ఛేదేన జైనసంఘప్రధానేన సంఘభద్రేణ జైనాచారే కిమపి
పరివర్తనం కృతమ్ । నగ్నతాం విహాయ తేన శ్వేతవస్త్రం సమర్థితమ్ । అనేన మహాన్
వివాదో జాతః । జైనసంప్రదాయోఽపి శ్వేతామ్బుర-దిగమ్బురభేదేన ద్విధా విభక్తః । (౩౪)
ఆచార-విచారధారాయామపి భేద ఆయాతః । తథా హి- భుంక్తే న కేవలీ న స్త్రీ మోక్షమేతి

దిగమ్బరః । ప్రాహురేషామయం భేదో మహాన్ శ్వేతామ్బురైః సహ ॥ (3౫) ఇతి ।

— లేఖకః - నన్దప్రదీప్తకుమారః

పాదటీప్పణ్యః

(౧) మహావీర జయస్త్రీ స్మారికా ౧౯౭౦ పు ౫౭

(౨) That parsva was a historical person, is now admitted by all as probable. The sacred books of the East vol.XLV. introduction, page - 21

(3) స్తుతివిద్యా ఆచార్యః సమన్తభద్రః

(౪) ౬/౪

(౫) తస్యామిశ్వాకువంశోఽభూద్యశ్వనేనో మహీపతి- త్రింశంపుంచం, ప ౯ స 3 శ్లో ౧౪

(౬) ఉత్తరపురాణే

(౭) మహాపురాణ ౬౪/౨౨/౨3

(౮) జైనధర్మకా మౌలిక ఇతిహాస పు-౨౮౭

(౯) సమవాయాంగ

(౧౦) వారాణస్యామభూద్విశ్వనేనః కాశ్యపగోత్రజః । బ్రాహ్మ్యస్య దేవీ సమ్ప్రాప్తవసుధారాదిపూజన
॥ మహాపురాణే-౬3/౭౫

(౧౧) జైనధర్మకా మౌలిక ఇతిహాస పు-౨౮౭

(౧౨) గర్భస్థితేఽస్మిన్జననీ కృష్ణనిశ్యపి పార్శ్వతః ।

సర్పన్త సర్పమద్రాక్షీత్ సద్య పత్యు శశస చ ॥

స్మృత్వా తదేష గర్భస్య ప్రభావ ఇతి నిర్ణయన్ ।

పార్శ్వ ఇత్యభిధా సూనోరశ్వనేననృపోఽకరోత్ ॥

త్రిషష్టి శలాకా పురుష చరిత్రే పర్వ ౯ సర్గ 3 శ్లో ౪౫

(౧3) జన్మాభిషేకకల్యాణపూజానిర్వృత్యనన్తరమ్ ।

పార్శ్వభిదాన కృత్వాస్య పితృభ్యాం తం సమర్చయత్ ॥ ఉం పుం ౭3/౯౨

(౧౪) ఇత్థం పితృవచః పార్శ్వఽప్యుల్లంఘయితుమనీశ్వరః ।

భోగ్యకర్మ క్షపయితుముదువాహ ప్రభావతీమ్ ॥ త్రిం షం శం ౨౧౦

(౧౫) జైనధర్మకా మౌలిక ఇతిహాస పు ౨౯3

(౧౬) తత్ర పు3౦౨

(౧౭) తత్రైవ 3౦౨

(౧౮) తత్త్వార్థసూత్రమ్ ౧

(౧౯) పాసస్సణం అరహః పురిసాదాణీయస్స అట్టణా

సుభేయ అజ్ఞఘోసేయ వసిట్ఠే దంభయారి చ ।

సోమే సిరిహరే చేవ వీరభద్రే జనే వియా ॥

(౨౦) ఆర్యదత్త ఆర్యఘోషో వశిష్టో బ్రహ్మనామకః ।

సోమశ్చ శ్రీధరో వారిషేణో భద్రయశో జయః ॥

విజయశ్చేతి నామానో దక్షతే పురుషోత్తమాః ॥

(౨౧) జైనధర్మకా మౌలిక ఇతిహాస పృ ౨౦౪

ఏ బీ సీ క్లాజన్స్ ౨౦౧౭, పీపీ । ౮౬౭-౮౭౨

(౨౨) పారసనాథ పర్వతః

(౨౩) భారతీయదర్శనమ్ పృ ౯౦

(౨౪) జైనదర్శనేతిహాసః పృ-

(౨౫) విహారరాజ్యే వర్తతే

(౨౬) జైనాచార్యాః

(౨౭) జ్ఞాతృ అస్య గోత్రస్య నామ

(౨౮) Indian Historical quarterly, vol-VIII, No.2 Supplement of Indus civilization.

(౨౯) జైనధర్మకా మౌలిక ఇతిహాస పృ ౩౩౩

(౩౦) ఉత్తరాధ్యయన- ౨౫, ౩౩

(౩౧) జైనదర్శనమ్ పృ-౨౯

(౩౨) తత్త-౨౨

(౩౩) తత్తైవ ౨౩

(౩౪) భారతీయదర్శనమ్ పృ ౯౩

(౩౫) సర్వదర్శనసంగ్రహే

— తేఖకః - నన్దప్రదీప్తకుమారః

Written by Dr. Pradipta Kumar Nanda, Kendrapara, Orisa pknanda65 at gmail.com

---

—
Parshvanatha Mahavirayoh Vyaktitvavimarshah

pdf was typeset on March 17, 2022

—
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

